

Campsentelles, 8
2005

CENTRE D'ESTUDIS SANTFOSTENCS
AMICS DE CABANYES

*Històries
de llops,
bandolers,
bruixes
i altres fets*

XAVIER
PÉREZ I GÓMEZ

Aquest article recull tota una sèrie d'informacions, moltes de les quals m'han explicat al llarg dels anys diverses persones grans de Sant Fost, en converses mantingudes especialment entre 1990 i 1996. És a dir, es basa principalment en la tradició oral, transmesa durant anys i anys de generació a generació i que ara s'ha començat a estroncar. La transmissió d'aquestes històries, algunes d'elles basades en fets reals, es feia de pares a fills, o d'avis a néts, quan als vespres d'hivern, un cop s'havia sopat, la família es reunia a la vora de la llar de foc. Aleshores, sense televisió ni ràdio, l'única forma d'entretenir-se era parlar d'antics fets passats al poble o també de successos recents.

Cal afegir que també he tret informació de diverses publicacions com llibres antics o diaris del segle XIX, que m'han ajudat a conformar aquest estudi sobre històries de tradició oral. Passo seguidament a fer relació d'aquestes històries, contalles o com les volgueu anomenar, que podríem agrupar en tres grups principals:

històries de llops, de bandolers i de fets diversos (fets de la guerra del francès, bruixes i tresors).

Els llops: dades històriques

Que al Vallès, i per tant a Sant Fost, hi havia llops és un fet històric innegable, tal com podem comprovar a un escrit publicat el 1882 pel mestre i erudit molletà Vicenç Plantada i titulat “*Mamífers del Vallès*”, on deia:

“LLOP.-Fou abundantíssim fins al any 1840, havent-hi encara algun en lo 1860, en que es pot dir que desaparegué a causa de la talla quasi general dels boscos de las serras pera fer feixina de brolla cada cinch anys, y de la persecució que sufri^m”.

Segons el sacerdot i historiador Mn. Salvador Pibernat, rector que fou de la nostra parròquia de 1916 a 1936, l'últim llop que es va veure per les muntanyes santfostenques va ser a l'any 1872:

“Passaren molts anys sense veure raça de llops, però quan menys es pensaven, farà cosa d'uns 64 anys (el 1872) aparegué una altra bèstia d'aquestes a la qual es donà caça i correspongué al vell Font, àlies Escabellat, l'honor de matar-lo, en els sots de Can Torras. Una vegada mort, l'avi Janet, Ambròs Suñé, el desquartitzà i els troços foren repartits per tot el poble, car tenien la creença de què era bo per a remei. Des d'aquesta feta no s'ha sentit parlar mai més dels llops^m”

El mateix Mn. Pibernat explicava al seu llibre sobre Cabanyes que els llops es reunien alguns vespres al turó de la Forca, prop de Can Rovira i allà udolaven de forma esgarrifosa. A plena nit baixaven al riu Besòs per a devorar carronya. També que un dia la burra del mas Torras fou devorada mentre pasturava amb el seu pollí.

La toponímia també té representada la petja del llop al nostre terme municipal, ja que, com molts sabeu, hi ha un torrent i un pont anomenats “del Llop”. Es troben situats a l'inici de la carretera de la Conreria, poc després del revolt de Can Gaig³.

Els llops: històries diverses

Un avi de Sant Fost, ja difunt, en Pere Suñol, fill de Can Gaig, em va explicar un dia la següent història relativa als llops. Em va dir que era un fet que havia sentit a la gent gran moltes vegades i deia així:

“Quan a Sant Fost encara hi havia llops, un dia els de Can Torras van veure un i van cridar als de Can Torrents Vell: “Alerta, que ve el llop!”. Els de Can Torrents Vell ho van sentir perquè aleshores hi havia molta quietud i pocs sorolls, i sortí aleshores un mosso de Can Torrents Vell amb una escopeta d’aquelles de xispa a l’encontre del llop.

Quan el mosso arribà al lloc dit dels Pins Bords es trobà de cara amb el llop, disparà dues vegades però l’escopeta era descarregada. El llop obrí la boca per mossegar-lo i ell li ficà el canó fins la gola. Després d’un estira i arronsa el llop reculà i marxà.

El mosso tornà a Can Torrents Vell un xic empipat, perquè algú havia deixat l’escopeta descarregada i això a punt estigué de costar-li un bon ensurt. Deien que a Can Torrents Vell guardaven l’escopeta i encara s’hi veien els senyals de les urpes de l’animal²⁴.

Aquesta història té, curiosament, algunes coincidències amb una que explicà també Mn. Pibernat i que igualment parlava d’una escopeta de Can Torrents Vell amb senyals de la lluita amb un llop:

“Farà 78 anys (o sigui 1858) que un llop mossegà un petit infant qui pasturava una cabreta de casa la Jerònima, la cabra salvà el noi, car el llop preferí devorar-la i el noi sols restà amb la mossegada. Els veïns de Sant Fost el perseguiren i l’avi de Can Torrents el matà d’un tret d’escopeta, deixant senyals de la lluita en l’arma, que avui encara conserva l’hereu de la casa Torrents²⁵”

I per últim, per acabar amb aquest apartat dedicat als llops, cal esmentar també una tradició que afirma que l’actual casa de Can Torrents es va construir el 1843 perquè la pubilla de la masia no volia viure a Can Torrents Vell, al mig de la muntanya. La raó és que aquesta noia tenia molta por als llops que voltaven per aquells boscos i també als bandolers

*El 1872 fou vist l'últim llop a Sant Fost.
El mataren, l'esquarteraren i en repartiren els trossos per tot el poble, ja que creien
que era bo per a remei (il·lustració Costumari Català de Joan Amades)*

*Can Torrens Vell: diuen que el 1843 els amos d'aquesta masia marxaren
a viure a Can Torrens Nou perquè la pubilla tenia por dels llops
que voltaven per aquelles contrades.*

que de tant en tant apareixien pels volts de la masia. Aleshores, per estar més segurs, van fer edificar una casa nova al costat de l'església "vella", a l'actual plaça de les Glòries Catalanes, deixant a Can Torrents Vell uns masovers⁶.

L'ermità de Cabanyes i els bandolers

Al'església de Sant Cebrià de Cabanyes, del terme de Sant Fost, hi havia una caseta adossada a la paret sud, avui completament desapareguda. Era l'antiga rectoria, que fins al 1504 ocupava el rector d'aquella antiga parròquia, però que en passar a dependre de la de Sant Fost, aquesta casa era llogada a una família de masovers o parcers, que la gent anomenava "ermitans" i que tenien cura del temple, de tocar les campanes, així com de conrear l'hort i les vinyes que eren propietat del rector. Aquests masovers hi residiren fins a finals del segle XIX quan la vella rectoria fou abandonada i entrà en una fase accelerada d'enrunament.

Aquest relat⁷, més o menys, deia el següent:

Fa molts anys, potser seria a mitjans del segle XIX, a la rectoria de Cabanyes hi vivia l'ermità amb la seva família, els quals eren parents dels de Cal Mundo. L'ermità conreava l'hort i la vinya de Cabanyes, i també anava a bosc a fer llenya, a caçar i a buscar bolets per completar així la seva dieta alimentícia.

Rondaven per aquells encontorns un grup de lladres que sovint es reunien al turó anomenat, precisament, dels Lladres. Aquest turó es troba a sobre mateix de Cabanyes i des d'ell els bandolers tenien una bona perspectiva de tot el que feien els ermitans. Alguna vegada l'ermità se'ls havia trobat al bosc i fins i tot havia parlat amb ells, arribant a una relació de respecte mutu, ja que els lladres li van dir, que atès que eren veïns, a ell mai no li farien cap mal.

Un dia l'ermità va anar al bosc i va fer un gran nombre de costals de llenya amb els quals va guanyar uns bons calerons després de vendre'ls.

Però vet aquí que els bandolers, assabentats que l'ermità havia fet uns quants quartos, es presentaren una nit a la rectoria de Cabanyes. L'ermità va quedar tot sorprès en rebre aquella inesperada i desagradable visita.

–Venim a buscar els diners que has fet amb la llenya. Dignes on els tens amagats!! – li digueren els bandolers que aviat havien oblidat el bon veïnatge.

–No us ho diré pas – va respondre ben valent el pobre ermità, davant la presència de tota la seva família.

–Ja ho crec que sí. Ara veuràs! – li respongueren molt enfurismats els lladres.

I tot seguit l'agafaren, el feren seure a una cadira i el lligaren ben lligat perquè no pogués fugir. Després feren un foc a sota mateix de la cadira, que com que tenia el seient de “boga” o cordes, començà a cremar amb rapidesa.

Però l'ermità no parlava, ja que no volia pas perdre uns diners que tant d'esforç li havien costat. La boga, però, començava a encendre i les flames feien perillar les parts íntimes del valent ermità. La filla d'aquest, esgarrifada, no pogué suportar que torturessin d'aquesta manera el seu pare i digué als bandolers on eren amagats els diners.

Enrabiats, tal vegada, per la resistència tan gran que havia ofert, els lladres li clavaren una forta ganivetada en una de les cames, travessant-la de costat a costat. Aquesta ferida guarí, però deixà coix per sempre el nostre ermità. I així fou com els bandolers robaren l'ermità de Cabanyes.”

Notícies de guerrillers als boscos de Sant Fost (1849/1869)

Entre 1846 i 1849 tingué lloc a Catalunya la segona guerra carlina o Guerra dels Matiners, que iniciaren els carlins o tradicionalistes sublevats per segon cop contra el govern central. Poc després, el 1848, s'hi afegiren algunes partides de guerrillers republicans que actuaren

en moltes ocasions a les rodalies de Barcelona i que s'amagaven sovint als boscos de Sant Fost. Entre els caps (*cabecillas*) d'aquestes partides hi destacaren Francesc Baliarda "*el Noi de Sant Andreu*" i Pau de Déu, àlies *Tesa*, natural de Tiana.

Aquesta afirmació la fem tot basant-nos en l'estudi de la premsa de l'època, en especial del *Diario de Barcelona*, en el qual aparegueren entre gener i febrer de 1849 diverses notícies on s'esmentava Sant Fost com a lloc de refugi d'aquests guerrillers. Transcrivim, seguidament, les notícies més importants trobades al respecte:

2 de enero de 1849

Ayer estuvo el cabecilla Marsal con su gente en los pueblos de S. Fost y S. Mateu, habiéndose reunido alguna partida de facciosos que divagaba por aquellos alrededores.

15 de enero de 1849

Regresando la columna de Molins de Rey al mando del coronel Plana de conducir un convoy de municiones a Granollers, al llegar a Mollet teniendo noticia de que el cabecilla republicano Baliarda con su partida se encontraba en San Fost, emprendió la marcha hacia aquel punto. Y teniendo la suerte de dar con ellos, los derrotó, causándoles siete muertos vistos, haciéndoles cuatro prisioneros y cogiéndoles algunas armas y caballos.

6 de febrero de 1849

El mismo brigadier, comandante general de las Escuadras, D. José Vivé, en la madrugada de hoy día 5, ha practicado un detenido registro en los bosques de la parte de Martorellas y Sant Fost, y ha capturado por sí mismo al cabecilla Pablo de Deu (a) Tesa y a algunos individuos de su gavilla y ocupándole una carabina cargada; y según se tiene presentido ha muerto en la refriega al referido cabecilla.

16 de febrero de 1849. Cuerpo de Escuadras de Cataluña

La subdivisión estacionada en Granollers en unión con otra fuerza armada, aprendieron en los bosques de Martorellas y Sant Fost a dos

titulados republicanos que dijeron llamarse Francisco Solé y Antonio Jordán, natural el primero de San Andrés de Palomar, y el segundo de Lérida, los cuales quedaron a disposición del señor comandante de armas de dicha villa.

Una partida de mozos capturó el día 5 de febrero y en los bosques de Sant Fost al cabecilla republicano Pablo de Deu (a) Tesa, natural de Tiana, Ramón Miró de Tivisa, Antonio Barich de Pallejá y Martín Rubira de Tiana, habiéndoles ocupada una carabina cargada, los cuales fueron conducidos a la ciudadela de esta plaza, excepto el cabecilla Tesa que fue víctima en la fuga que emprendió mediante un esfuerzo muy violento que dejó burlados a los que les custodiaban.

Barcelona, 16 de febrero de 1849, El brigadier comandante, José Vivé”⁸

Aquestes notícies tretes de la premsa ens confirmen que les històries orals que ens parlaven de bandolers i guerrillers als boscos de nostre poble i de tota la serralada de Marina, tenien una base real ben ferma.

Ja molt més conegut per la historiografia local és el tràgic afusellament de vuit carlins i el guardabosc de la Conreria ocorregut el 5 d'agost de 1869 a davant de Can Gaig, just a tocar del camí que baixava de la part de Mas Llombart. Aquest grup de carlins foren sorpresos i capturats per forces de l'exèrcit i guàrdies civils a la font de les Monges, prop de l'edifici de la Conreria. Els carlins s'hi havien reunit per a unir-se hores després a una columna de carlins que els esperava al Vallès, però foren delatats i capturats el mateix dia cinc. El cap de les forces del govern, tinent coronel Casalí, ordenà l'afusellament immediat dels presoners, tot seguint les instruccions del general Prim que havia decretat l'execució en l'acte de totes aquelles persones que fossin sorpreses armades i amb la intenció de sublevar-se. Entre els morts hi hagué un noi de 15 anys, Hipòlit Castell, fill d'un destacat militar carlista. Avui hi ha una creu de ferro en el lloc de l'afusellament⁹.

Històries de la guerra dels francesos (1808-1814)

Com ja es prou conegut, a principis del segle XIX, les tropes franceses de Napoleó envaïren Espanya i aleshores va començar una insurgència armada, coneguda tradicionalment com a Guerra de la Independència o també Guerra del Francès.

Al nostre poble tenim dades històriques i orals que ens parlen d'aquest conflicte. Així consta que el 25 de novembre de 1810 un escamot de tropes napoleòniques saquejaren l'església de Sant Fost i cremaren una part de l'arxiu parroquial.¹⁰ Per altra banda, la tradició afirma que al terme del nostre poble, a darrera del Mas Canyelles, hi ha un turó anomenat de la Bandera, perquè els de Mollet hi posaren un vigilant i una bandera molt gran, que baixava quan veien venir tropes franceses pel camí ral de Barcelona. Si la bandera estava aixecada volia dir que no hi havia enemics a la vista, i si la baixava, significava que els francesos s'apropaven i era millor que tothom s'amagués a casa seva, fugís o estigués preparat pel que pogués passar¹¹.

Personalment vaig recollir una tradició local que deia que durant aquella guerra, els francesos van cremar Can Gaig i Can Salarich. Això ho vàrem publicar al llibre *Sant Fost, història d'un poble*, editat l'abril de 1991. Al cap d'uns mesos, vaig rebre a casa una carta del senyor Lluís Baliarda, resident a Buenos Aires (Argentina), que en la seva joventut havia viscut al Mas Llombart. Un familiar li havia enviat el nostre llibre, i després de llegir-lo va escriure una carta on, entre altres coses, deia:

“En la historia que me envían se recuerda que los franceses quemaron can Gaig, pero no dice el motivo. Yo recuerdo que había un prado en can Llombart, la Feixa Llarga, que limitaba con nuestro vecino Mas Cors. Un buen día quisimos convertir esta tierra en regadío. Con las primeras excavaciones tropezamos con una fosa llena de huesos humanos calcinados. La cerramos y fuimos a ver al Juez de Paz, que creo se llamaba Suñol y era dueño de can Gaig.”

Església de Sant Cebrià: segons la tradició, un grup de lladres assaltaren i robaren l'ermità que vivia a Cabanyes, tot i que en teoria tenien un pacte de respecte mutu.

Imatge de l'església vella de Sant Fost, avui en ruïnes; el novembre de 1810 tropes franceses la saquejaren i cremaren una part de l'arxiu parroquial.

El no se extrañó y nos explicó que una patrulla de franceses que andaba expoliando las propiedades y violando las mujeres llegó a su casa. Allí las mujeres les dieron vino del mejor hasta emborracharlos. En este estado, con los maridos, los degollaron y en un carro los llevaron hasta la fosa que encontramos.

En una conversación le preguntamos a Mosén Salvador Pibernat si conocía esta historia y nos dijo que había leído en un libro de confesiones el hecho y que esperaba sentirse bien de salud para publicar esta parte de la resistencia ciudadana a la invasión francesa. En esta ocasión nos habló de hechos parecidos patrocinados por Baliarda en sus incursiones tipo Robin Hood.²¹²

Aquest interessant escrit ens confirma que la tradició oral recollida per la família de Can Gaig era certa, ja que havien trobat els ossos dels francesos i a més Mn. Salvador Pibernat ho havia pogut comprovar en un llibre conservat a l'arxiu parroquial. Per altra banda, cal dir que el tal Baliarda que esmentava Pibernat, era sens dubte el guerriller barceloní del qual hem parlat més a dalt.

Històries de bruixes i bruixots

Fa molts anys a Sant Fost, com a tants d'altres pobles, la gent creia en bruixes i bruixots. Em van explicar un dia un fet molt curiós, fins i tot una mica còmic, que va tenir com a protagonista un home anomenat Jepet Bitxu (Josep Flaqué) de Cal Bitxu. En Jepet era pagès i un dia va estar segant cànem a la part del mas Llombart. Cap al vespre, quan ja començava a enfosquir, va donar per acabada la jornada i va agafar el camí que passava per la riera que baixa de la Conreria, en direcció a Sant Fost.

Al cap d'una estona de caminar, quan ja s'apropava a la zona de l'església vella, se li va aparèixer un ésser estrany, una mena de bruixa, que se li va plantar al davant i va emetre un crit esgarrifós amb la intenció d'espantar-lo. En Jepet Bitxu en comptes d'acovardir-se, li va plantar cara

i va començar a perseguir aquell ésser fantasmagòric, intentant ferir-lo amb la falç que portava. La bruixa, bruixot o el que fos, va començar a córrer comes-ajudeu-me, com un esperitat i finalment es va fer escàpol¹³. Aquest fet deuria succeir a principis del segle XX.

També es deia que les bruixes i els bruixots van desaparèixer quan van començar a usar-se les escopetes, ja que les armes de foc es veu que provocaven el pànic a aquests éssers malèfics. Una altra anècdota sobre les bruixes, és que un dia, un home ja gran de Sant Fost li va preguntar al doctor Tiffon quin era el seu parer sobre la possible existència de bruixes al nostre poble i ell va respondre, irònic, “*que les bruixes només existeixen a les bótes de vi*”¹⁴.

Veus estranyes a Cabanyes

Segons consta en el llibre *Guía de la Catalunya paranormal y mágica*, publicat el 1986, a l'església de Cabanyes uns aficionats a les ciències paranormals van sentir una veu d'ultratomba. És el que s'anomena *psicofonies*. El text diu així:

*“Psicofonías. Voz que regaña en la ermita románica del siglo XII de Sant Fost de Campsentelles, conocida como iglesia de Cabanyes”*¹⁵.

El llibre no afegeix res més, ja que es tracta d'un inventari força extens de fets estranys i paranormals registrats a tot el Principat.

Una gerra plena de monedes d'or

Sobre l'existència de tresors amagats, també corrien històries al nostre poble, especialment sobre una gerra plena de monedes d'or que es trobava amagada sota les arrels d'una ginestera. Uns deien que aquesta ginestera era al Castellot de Cabanyes, turonet proper a Can Rovira, però d'altres al Bosc Gran d'en Torrents. Però per no cansar el lector, el

remetem al llibre *Sant Fost, història d'un poble*, on parlem a bastament d'històries de tresors, a les pàgines 133-134.

Bé, i amb aquest tema dono per acabat el meu article sobre històries transmeses per tradició oral, amb la convicció que formen part del ric patrimoni cultural i folklòric vallesà i català en general, i que si no s'escriuen, es podrien perdre per sempre.

XAVIER PÉREZ

Sant Fost de Campsentelles
setembre de 2005

Notes

- (1) Vicenç Plantada, *Obres completes. II Monografies i altres escrits*, Edició a cura de F. Pérez, Mollet del Vallès, 1998, pàg. 104; aquest article es publicà al Butlletí del Centre Excursionista de Catalunya.
- (2) Salvador Pibernat *Notes històriques del Vallès. Parroquia de Cabanyes*, Badalona, 1936, pàg. 93.
- (3) El setembre de 1999 vaig redactar un informe sobre la memòria històrica del llop a Sant Fost, a petició de l'historiador Albert Manent; les dades que hi contenia foren incloses després al llibre *El llop a Catalunya. Memòria, història i llegenda* publicat el 2004 per aquest historiador barceloní.
- (4) Entrevista de l'autor amb Pere Suñol i Suñé (1919-1997), el 26 de març de 1995.
- (5) Salvador Pibernat, op. cit, pàg. 93.
- (6) Conversa amb Maria Mercè Torrens Pelegrí, propietària de Can Torrens, any 1990.
- (7) Aquesta història de l'ermita de Cabanyes me l'explicà l'Antic Farré Bret, de Cal Mundo, el 17 de novembre de 1991, en una visita que férem a Cabanyes amb altres persones per comprovar les destrosses que havia fet una màquina excavadora a les rodalies de l'ermita.
- (8) *Diario de Barcelona*, gener i febrer de 1849 (Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona). El guerriller Francesc Baliarda Ribó va néixer el 1813 a Sant Andreu de Palomar i fou mort pels mossos d'esquadra al mateix poble (avui barri) el 28 d'agost de 1850. Es veu que era "manco".
- (9) Xavier i Ferran Pérez, *Sant Fost, història d'un poble*, Ajuntament de Sant Fost, 1991, pàgs. 117-123.
- (10) Salvador Pibernat, op.cit, pàgs.16-17.
- (11) Ferran Pérez, *Obres completes de Vicenç Plantada*, vol. II, pàg. 70.
- (12) Carta de Lluís Baliarda, Buenos Aires, 7 de novembre de 1991.
- (13) Aquest fet d'en Jepet Bitxu m'ho van explicar un dia, vers 1991 o 1992, no recordo exactament qui, un matí que estàvem treballant per preparar el Pessebre Vivent.
- (14) Així m'ho va explicar en Joan Reyes Ribalta.
- (15) Miguel Gómez Aracil, *Guia de la Catalunya paranormal y mágica*. Barcelona: APSSA, 1986, pàg. 46.